

6. ПОШУКИ ОБДАРОВАНОСТІ

Юлія Юріївна Белікова,
учитель української мови та літератури
Криворізької загальноосвітньої школи
I–III ступенів №114
м. Кривий Ріг, Україна

УДК 37.012.015.31

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ КОМПОНЕНТ СУЧАСНОЇ МЕТОДИКИ

Система проектной деятельности – неотъемлемый компонент учебно-воспитательного процесса по языку и литературе.

Немецкий педагог А. Флитнер характеризует проектную деятельность как учебный процесс, в котором обязательно участвуют ум, сердце и руки, то есть осмысление самостоятельно полученной информации осуществляется через личное отношение к ней и оценки результатов в конечном продукте. Это ступень для одаренной молодежи: литература, искусство, поэзия, презентации, компьютерные рисунки.

Ключевые слова: проект, работа с одаренными детьми, результат, я нацелен на успех, исследования, защита.

The system of project activity is an indispensable component in language and literature educational and teaching process.

German teacher Alexander Flitner describes the project activity as a training process in which the mind, heart and hands should necessarily take a part, this means that understanding of the final information is carried through the personal attitude to it (information) and through the estimation of results in the final product. This is a stepping stone for talented teens in: literature, art, poetry, presentation, computer graphics.

Key words: the project, work with talented children, the result, I focused on the success, a research and a protection.

*Зважаючи на швидкоплинність життя,
ми не можемо дозволити собі витратити час
на завдання, які не ведуть до нових результатів.
Л. Ландау.*

Розбудова національної системи в Україні, її докорінне реформування зумовлюють необхідність відтворення та розвитку інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень. Тому гостро постає таке важливе і невідкладне завдання, як виховання нового покоління, здатного креативно мислити, творити, жити.

Обдаровані люди є корисними для суспільства, є його гордістю. Тому перед державою, загальноосвіт-

німи навчальними закладами і сім'єю постає проблема вчасного виявлення таких дітей. Повноцінне існування обдарованої дитини у соціальному середовищі, особливо у колективі однолітків, стає актуальним питанням дослідження.

Виховуючи особистість, необхідно брати до уваги те, що вона взаємодіє в колективі. Колектив є основним соціальним середовищем, де розкриваються задатки, формуються потреби та здібності дитини. У колективі з його багатогранними відносинами, а

також завдяки спільній діяльності його членів, забезпечується явсебічний розвиток особистості, належна підготовка дітей і молоді до активної участі у суспільно-політичному, економічному і культурному житті.

Учнівський колектив – це середовище, в якому здійснюється діяльність його членів, унаслідок чого реалізуються міжособистісні відносини, що формують духовний світ кожного.

Обдарованість – це система, що визначає можливість досягнення людиною більш високих результатів в одному чи декількох видах діяльності порівняно з іншими людьми.

Обдарована дитина – це дитина, яка виділяється яскравими, очевидними, іноді видатними досягненнями (або має внутрішні передумови для таких досягнень) у тому чи іншому виді діяльності.

Креативність розуміють як своєрідність поведінки особистості, що виражається в оригінальних способах одержання продукту, у нових підходах до розв'язання проблем, створення оригінального продукту.

Творчо обдарована дитина – це особистість, яка має яскраво виражену спрямованість на набуття наукових знань, генерування ідей при розв'язанні навчально-творчих і дослідницьких завдань, зацікавленість щодо історії та сьогоденних тенденцій розвитку предмета дослідження. Вона володіє значним обсягом інформації, має критичне мислення, відчуття нового, високу допитливість, особистісну установку на сприйняття оригінального, незвичайного, уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки, аналізувати інформацію, будувати гіпотези, а також є чутливою до суперечностей, організована, наполеглива в досягненні мети, має інтуїцію, здатна до передбачення, фантазування, відкритого спілкування.

Обдарована дитина завжди впевнена, що робить важливу справу, схильна займатись нею регулярно, не дозволяє псувати результати власної діяльності. У неї помітні тонка спостережливість, зосередженість, посидючість, уміння наполегливо працювати над поставленою метою, самостійність, незалежність у діяльності.

Їй багато чого вдається, багато чого до душі, а тому у дитини виникає бажання спробувати себе в різних сферах.

На відміну від дорослих, які створюють продукти/продукцію або ідеї, дитяча обдарованість має специфіку в продуктах/продукції творчості, перебігу творчого процесу, індивідуального розвитку, предметної спрямованості.

Обдарованість – унікальне явище, що вимагає уважного і дбайливого ставлення, а кожний випадок обдарованості потребує індивідуального підходу. Обдарована дитина «випадає» зі звичного, стандартного, буденного. Навчальний заклад і відсутність свободи для творчості її дратує, викликає нудьгу, а то й небажання відвідувати навчальний заклад.

Проблема діяльності вчителя з обдарованими дітьми не є новою. Новизна цієї проблеми для ЗНЗ

полягає в умовах, де педагогічному колективу доводиться її реалізовувати.

Існує декілька типів індивідуальної обдарованості: раціонально-мислительний – необхідний ученим, політикам, економістам; образно-художній – дизайнерам, конструкторам, художникам, письменникам; раціонально-образний – історикам, філософам, учителям; емоційно-почуттєвий – режисерам, літераторам. Щодо обдарованих учнів особливу увагу необхідно звернути на такі моменти: повне задоволення запитів підготовлених дітей у поглибленому вивченні предметів на основі ознайомлення їх із сучасною наукою; створення умов для задоволення їхніх пізнавальних інтересів і для розвитку здібностей, виявлених у певній галузі діяльності; забезпечення можливостей для вияву елементів творчості у навчальній і позашкільній діяльності; залучення їх до надання допомоги у навчанні однокласникам, розвитку навчальних можливостей; запобігання розвитку в них переоцінки можливостей, лінощів через систематичну недовантаженість.

Форми діяльності з цією категорією учнів – групові та індивідуальні заняття, а в позаурочний час – факультативи. Зміст навчальної інформації для них має доповнюватися науковими відомостями, які вони можуть отримати у процесі виконання додаткових завдань за той же час, що й інші учні, але за рахунок прискореного темпу обробки навчальної інформації. У методах навчання цих учнів мають превалювати самостійна діяльність, частково-пошуковий і дослідницький підходи до засвоєних знань, умінь та навичок. Контроль за їх навчанням спрямовується на стимулювання поглибленого вивчення навчального матеріалу, його систематизацію, класифікацію, перенесення знань у нові ситуації, виявлення і розвиток творчих елементів у їх навчанні. Домашні завдання для таких учнів повинні бути творчими.

Названі аспекти під час навчальних занять доповнюються системою позакласної та позашкільної діяльності. Серед них, виконання учнем позанавчальних завдань, відвідування гуртків або участь у масових тематичних заходах: вечорах, оглядах-конкурсах художньої, технічної та інших видів творчості, зустрічі з ученими тощо. Індивідуальні форми позакласної діяльності передбачають виконання учнями різних завдань, участь в олімпіадах. Учителі мають налагоджувати контакти з позашкільними установами, де займаються їх вихованці, вивчаючи інтереси і нахили учнів. Учителі допомагають їм обрати профіль позашкільних занять.

Виявлена обдарованість може розвиватись і підтримуватись за допомогою різних напрямів, форм та методів діяльності. Тому, разом з обдарованою дитиною повинен знаходитись талановитий, творчо працюючий учитель, який має бути особистістю, здатною професійно оволодіти нестандартними, нетрадиційними методиками, творити нове.

Отже, діяльність вчителя з обдарованими учнями – це процес, що вимагає від адміністрації

навчального закладу системного підходу, тобто, певних організаційних змін.

Вибір освітньої технології – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю діяльності вчителя з учнем.

Ми обрали такий метод діяльності, як проект. Він допомагає співпрацювати з обдарованими дітьми: виявити їх, спонукати до творчості, допомагати їм стати успішними, бути помічником і другом.

Зрозуміло, що це є невід'ємною складовою у розвитку обдарованості, учні самостійно мислять, творять, обдумують, роблять висновки. Система проектної діяльності – неодмінний компонент навчально-виховного процесу з мови та літератури. Плануючи вивчення тієї чи іншої теми, певного розділу програмового матеріалу, ми визначаємо таке додаткове опанування знаннями для позаурочної діяльності:

- об'єкт спостереження та дослідницької діяльності;
- проблемні, пізнавальні запитання й завдання;
- способи фіксації спостережуваного об'єкту (виконання малюнків, аплікацій, виробів, добір до них образних заголовків чи віршованих рядків, загадок, складання нотаток, тез);
- коло позакласного читання (довідкова, науково-популярна, художня література, словники, енциклопедії, періодичні дитячі видання);
- види художньої діяльності (декламування, драматичні та пластичні етюди, драматизація, інсценізація) і дослідницькі праці.

Проектування – особливий тип інтелектуальної діяльності, відмінною особливістю якої є перспективно спрямована орієнтація практично спрямоване дослідження.

Німецький педагог А. Флітнер характеризує проектну діяльність як навчальний процес, де обов'язково беруть участь розум, серце і руки, тобто, осмислення самостійно добутої інформації здійснюється крізь призму особистого ставлення до неї і оцінювання результатів у кінцевому продукті.

Метод проектування в загальному розумінні – це науково обґрунтована побудова системи параметрів майбутнього об'єкта чи якісно нового стану наявного об'єкта стану чи процесу. Починається метод, по-перше, з наміру, конкретної ситуації, проблеми, що потребує розв'язання. По-друге, це підготовка проекту, що передбачає формулювання теми, визначення цілей і пошук засобів для їх досягнення. По-третє, охоплює фази діяльності над проектом, у межах яких устанавлюються якісно нові взаємини між учителем і учнями. Це і є організація навчального процесу. Кожний проект повинен мати результат, продукт. Потрібно зазначити, що функцію представлення результатів навчальної діяльності мають узяти на себе учні.

Робота над проектом – практика особистісно орієнтованого навчання у процесі діяльності учня, на основі вільного вибору, з урахуванням власних інтересів. У свідомості учня це має такий вигляд: «Усе, що я

пізнаю, я знаю, для чого це мені потрібно і, де я можу ці знання застосувати».

Для вчителя – це прагнення знайти баланс між академічним і прагматичним знаннями, уміннями та навичками.

Навчальне проектування орієнтоване на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну або групову, яку учні виконують упродовж визначеного відрізка часу.

Технологія проектування передбачає розв'язання учнем або групою якої-небудь проблеми, що передбачає, з одного боку, використання різних методів, засобів навчання, а з другого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості. Проектна технологія це зв'язок декількох предметів.

Результати виконання проектів повинні бути відчутні: якщо це теоретична проблема, то має бути конкретне її рішення, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження.

Проектна технологія передбачає використання вчителем сукупності дослідницьких, пошукових, творчих методів, прийомів і засобів.

За мету ми поставили створення таких умов, щоб результатом проекту став індивідуальний досвід проектної діяльності учня.

Коли вперше досліджували метод проекту, то поставили такі завдання:

- не лише передати учням суму тих чи інших знань, а навчити здобувати ці знання самостійно, уміти застосовувати їх для розв'язування нових пізнавальних і практичних завдань;
- сприяти учню у здобутті комунікативних навичок, тобто, здатності працювати у різних групах, виконуючи будь-які соціальні ролі (лідера, виконавця, посередника);
- розширити коло спілкування дітей, знайомство з іншими культурами, різними точками зору на одну проблему;
- прищепити учням уміння використовувати дослідницькі прийоми: збирати необхідну інформацію, вміння її аналізувати з різних точок зору, висувати гіпотези, вміння робити висновки.

Створюючи власний проект, учні самостійно розв'язують творчу чи дослідницьку проблему. Кожен створює власний образ виучуваного засобами, що більше відповідають природним нахилам, інтересам, смакам, уподобанням – здобувають суб'єктивний досвід. На уроці під час актуалізації результатів проектної діяльності учні обмінюються з однокласниками, учителем набутими знаннями, досвідом, способами дослідницької та творчої діяльності, прийомами розумових дій. Створюється атмосфера інтелектуальних, моральних, естетичних переживань, відбувається зіткнення поглядів, а це приводить до пошуку істини. Стає можливою постановка й розв'язання проблемних питань і завдань на рівні міжпредметних зв'язків й інтеграції, працюючи над якими, учні долучаються до визначення цілей, планують власну пізнавальну та мовленнєву діяльність, організують власне учіння, рефлексію.

У ході педагогічної практики з'ясовано, що якщо учень змушений виконувати проектне завдання, нав'язане йому, то учень не буде проявляти ентузіазму, справжньої зацікавленості й активності. Тому обговорюємо лише те, що цікаво учням. На жаль, багато проектів нав'язують і вчителю.

У практиці навчання метод проектів успішно використовується як ефективний засіб розвитку наукових, літературних, мистецьких здібностей особистості. З цією метою учнівський колектив об'єднується для розв'язання актуальних проблем певного проекту впродовж декількох уроків. Завдяки цьому методу досягається опанування знаннями, як особистісно значущими для кожного учня, формуються узагальнені способи пізнавальної та мовленнєвої діяльності, організаційні вміння.

Працюючи з дітьми, ми відповідаємо, що учень це теж наш проект, і бажаємо, щоб учні виходили з навчального закладу і говорили: «Я вмю; Я знаю; Я націлений на успіх».

Розрізняють типи проектів:

- *дослідницькі проекти* – потребують добре обміркованої структури, визначеної мети, актуальності предмета дослідження для учасників;
- *творчі проекти* – не мають детально опрацьованої структури спільної діяльності учасників, вона розвивається, підпорядковуючись кінцевому результату, прийнятій групою логіці спільної діяльності, інтересам учасників проекту (буклети, презентації, відеокліпи, свята, веб-квести);
- *ігрові проекти* – учасники беруть собі визначені ролі, обумовлені характером і змістом проекту (літературні персонажі);
- *інформаційні проекти* – спрямовані на збирання інформації про який-небудь об'єкт, явище, на ознайомлення учасників проекту з цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів;
- *практико-орієнтовані проекти* – результат діяльності учасників чітко визначено з початку, він орієнтований на соціальні інтереси учасників (документ, програма, рекомендації, проект закону, словник, проект).

У практичній діяльності ми частіше використовуємо проекти змішаного типу. Також при захисті проекту дітям надається можливість самостійно обрати форму презентації.

Звернемо увагу на функції педагога у цьому процесі:

- допомога учням у пошуку джерел, необхідних їм у роботі над проектом;
- він є джерелом інформації;
- координування всього процесу роботи над проектом;
- підтримка і заохочення учнів;
- підтримка руху учнів у роботі над проектом;
- допомога, але не виконання замість нього.

Тому учителю необхідно знати не лише власний предмет, а бути компетентним в інших галузях науки, бачити точки їх зіткнення. Разом із тим

необхідно добре знати учнів, їхні можливості, інтенси, бажання.

Отже, метод проектів є визначальним складником компетентного навчання, що допомагає у роботі з обдарованими дітьми, а також орієнтує на самовираження, саморозвиток особистості, готової до суспільно корисної праці.

Нами наголошувалось, що метод проекту допомагає розкрити обдарованість. Наприклад, з 2008–2014 рр. учні брали участь у міських конкурсах захисту науково-дослідницьких робіт «Юний філолог» при Малій академії наук, краєзнавчих форумах. Деякі з них посіли II та III місця, а Д. Ларченко, В. Бараш брали участь в обласному конкурсі.

Роботи:

- «Моя Батьківщина – Україна»;
- «Особливості конфлікту у повісті «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького та п'єси «Хазяїн» І. Карпенко-Карого»;
- «Біда прийшла від стін столиці, цвіла хрестами білолиця»;
- «Микола Хвильовий – письменник трагічної долі»;
- «Художнє відтворення нечуваного в історії людства голодомору як страшної трагедії українського народу»;
- «Духовність весільного обряду»;
- «Фразеологія творів Олеса Гончара»;
- «Степ та воля – козацька доля»;
- «Роль І. Франка в історії української літературної мови».

Якщо говорити про уроки з розвитку зв'язного мовлення, то можна використати такі проекти:

- «Віртуальні екскурсії у музеї»;
- «Віртуальні подорожі у будь-який куточок світу».

Нещодавно було проведено урок з учнями 10-го класу «Любов – це єдиний дар, що примножується тоді, коли його роздають», де за метою було навчання учнів складати звіт про виконану роботу. Після початку роботи було виявлено «коло радості». Саме це коло стало нашим майбутнім проектом (за текстом «Коло радості»).

Тека проекту «Коло радості»:

- малюнки про благодійність, щастя, любов до ближнього;
- творчі роботи із соціопитуванням;
- відеоролики, створені учнями;
- плани роботи;
- поетичні рядки про терпимість, щедрість, доброту;
- комп'ютерні малюнки;
- фото зі спогадами.

Висновки дітей: «Любов – це єдиний скарб, що примножується, це єдиний дар, що збільшується тоді, коли його роздають»; «Любов... даруйте і завтра матимете більше».

У цьому році ми відзначали 200-річчя від дня народження Т. Шевченка.

Було проведено: захист творчих робіт («Імператив у творчості Кобзаря», «Знаний і незнаний Шевченко»),

художні читання, авторські читання, конкурс на краще виконання пісень на слова віршів Т. Шевченка, конкурс анімації, конкурс на кращий маршрут, конкурс комп'ютерної графіки. Пізніше це презентувалося як проект «Знаний і незнаний Шевченко».

Таким чином, суть проектної технології полягає у стимулюванні інтересу учнів до певних проблем, що передбачають володіння визначеною кількістю знань. Метод проектів є визначальним у власній педагогічній діяльності. Дитина самореалізується, їй подобається оцінювати знання та вміння: вона вміє і знає. А вчитель виявляє майбутніх науковців, поетів, програмістів, художників, математиків та істориків. Ці діти вступають до ВНЗ за покликанням.

Використані літературні джерела

1. Варзацька А. Проектна діяльність у системі компетентнісної мовної освіти / А. Варзацька // Дивослово. – 2012. – №9.

2. Гончарук Ю. Організація роботи з обдарованими дітьми // Директор школи. – 2006.–№ 27–28, липень. – С. 27–32.

3. Косогорова О. Метод проектів. Ранок. – 2008. – С. 9–42.

4. Кручинина Т. Г. Проектна діяльність. – Вісник НМЛ Міжнародного дитячого центру «Артек». – 1998. – № 1. – С. 4.

5. Луценко В. Метод проектів як форма інноваційного навчання рідної мови / В. Луценко // Дивослово. – 2010. – № 12.

6. Пехота О. М. Освітні технології: Навчально-методичний посібник. – К.: А. С. К., 2001.

7. Токмань Г. Методи викладання літератури в їхній особистісній спрямованості на учня / Г. Токмань // Дивослово. – 2004. – № 2.

8. Турищева Л. В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. – Харків: Вид. група «Основа», 2008. – 122 с.

9. Фасоля А. Особистісно-зорієнтований урок літератури – мета, зміст, технологія уроку / А. Фасоля // Дивослово. – 2004. – № 8.

